ДО ЧЛЕНОВЕТЕ НА
НАУЧНОТО ЖУРИ ЗА ЗАЩИТА
НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД

С Т А Н О В И Щ Е

От д-р Ралица Янкова Илкова, доцент по наказателно право в Юридическия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ – член на научното жури за публична защита на дисертационния труд на Аделина Константинова Хаджийска, докторант – редовна форма на обучение в секция „Наказателноправни науки“ при Института за държавата и правото (ИДП) при Българската академия на науките (БАН), на тема „Съдебните актове в наказателния процес“, за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление „3.6 Право“, научна специалност „Наказателен процес“

ПОЧИТАЕМИ ЧЛЕНОВЕ НА НАУЧНОТО ЖУРИ,

Със Заповед № РД-09-73 от 27.07.2017 г. на и.д. Директора на ИДП при БАН съм определена за външен член на научното жури по процедурата за защита на дисертационния труд на Аделина Константинова Хаджийска за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование: 3 „Социални, стопански и правни науки“, професионално направление: 3.6 „Право“, научна специалност „Наказателно процес“. В това си качество предоставям следното становище:

I. Кратко представяне на докторанта и на неговия труд

Докторантът Аделина Константинова Хаджийска е родена на 04.07.1990 г. Средното си образование получава в Езикова

гимназия „Бертолт Брехт” - гр. Пазарджик със засилено изучаване на немски език и английски език (2005 – 2008 г.). Висшето си юридическо образование получава в Юридическия факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (2008 – 2013 г.). От 01.10.2014 г. е зачислена като докторант редовна форма на обучение в Института за държавата и правото при БАН, в област на висше образование: 3 „Социални, стопански и правни науки“, професионално направление: 3.6 „Право“, научна специалност „Наказателно процес“.

Докторантът е преминал курс по въведение в немския наказателен процес, част от LL.M Programm „Einführung in das deutsche Strafprozessrecht“ в университета „Albert-Ludwigs-Universität Freiburg“, Alte Uni/HS 2 (04.10.2016 г. - 30.11. 2016 г.) Взел е участие в Австрийско – български летен колеж, организиран от IDM Wien (Институт за Дунавския регион и Централна Европа) и факултет „Славистика“ при Виенския университет, финансиран от Австрийското министерство за наука и изследвания (02.08.2016 г. – 20.08.2016 г.). Специализирал е в Института „Макс Планк“ за чуждестранно и международно наказателно право във Фрайбург, Германия (м.септември – м. декември 2016 г.). Преминал е обучение за сертифициран медиатор. Преминал е обучение по английски, френски и руски език.

Аделина Хаджийска е работила като стажант в адвокатска кантора и като юрист в нотариална кантора. Член е на Софийска Адвокатска Колегия (от 07.01.2015 г. до момента). Член е на Асоциацията на младите юристи и студенти по право „ELSA“ (07.04.2011 – 2015 г.) и на Българската Асоциация по криминология (от м. януари 2015 г. до момента).

Интересите й са предимно в областта на наказателното право и процес, международно наказателно право, криминология, криминалистика, право на ЕС, защита правата на човека, медиация, арбитраж, търговско право, гражданско право и процес, данъчно право, административно право и административен процес. Има четири научни публикации; взела е участие в девет научни конференции и научни сесии в областите на интереси.

Научен ръководител на докторанта Аделина Хаджийска е доц. д-р Екатерина Салкова. По темата на дисертационния труд

докторантката има четири публикации, както следва: „Прочитане на обясненията на обвиняем и на показанията на свидетел в съдебната фаза на наказателния процес“ – В: Научни трудове на Института за държавата и правото. БАН. Том XII. София, 2015, с. 223 – 235; „Определенията на съда по чл. 306, ал. 1, т. 1, 2 и 3 от НПК. Постановяване и инстанционен контрол“ – В: Научни трудове на Института за държавата и правото. БАН. Том XIII. София, 2015, с. 167 – 172; „Законосъобразност и обоснованост на съдебния акт в наказателния процес“ – В: Научни трудове на Института за държавата и правото. БАН. Том XIV. София, 2016, с. 207 – 214; „Съдебното решение в наказателния процес като по-съвършена форма на борба с престъпността“ – В: Научни четения в памет на Венелин Ганев и Никола Долапчиев. София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2017, с. 365 – 373.

Дисертационният труд на докторанта е на тема „Съдебните актове в наказателния процес“ и представлява задълбочено и системно изследване, което има не само научно, но и практическо значение.

Обект на научния анализ на кандидата са историческото развитие на съдебните актове, тяхното постановяване, мястото им в системата от други актове на държавните органи; класификацията, особеностите и юридическите характеристики на отделните видове съдебните актове, постановявани в наказателния процес – както в досъдебната, така и в съдебната му фаза.

Предмет на изследването са съдебните актове в процеса на правораздаването по наказателни дела, различните класификации на отделните видове съдебни актове, разработването на тази основа на законодателни предложения в духа на предприетата съдебна реформа. Изследвано е значението на съдебните актове за обезпечаване на основни права и свободи на гражданите в сферата на наказателното правосъдие и за осъществяване на наказателната политика на държавата.

Целите, които докторантът си е поставил, е да се изяснят правните проблеми, които са свързани със същността и съдържанието на различни видове съдебни актове, да се анализират техните характеристики, да се изследват правните им последици и

критериите за законосъобразност, обоснованост и справедливост на съдебните актове, а от тук и значението им както в рамките на висящото наказателно производство, така и след неговото приключване.

Изследването се характеризира със структура, включваща увод, три глави и заключение.

В първата глава, озаглавена „Същност и понятие за съдебен акт“, са изяснени правната същност и понятието за „акт“, като обща категория на правото, а въз основа на него – и правната същност и понятието за неговата отраслова разновидност – „юридическия акт“. Направен е анализ на съдебния акт, като разновидност на юридическия такъв. Прокарано е разграничение между съдебния акт, съдебното решение и процесуалното решение. Изяснено е съотношението между съдебните актове и други видове актове – тези на законодателната власт и на изпълнителната власт, както и на органите на досъдебното производство.

В глава втора от дисертационния труд, озаглавена „Видове съдебни актове и ред за тяхното постановяване“, докторантът е направил обстоен преглед на историческото развитие на съдебните актове у нас, както и тяхната първоначална форма и съдържание, и ред за постановяването им. Предложил е различни класификационни критерии за подразделянето на съдебните актове: в зависимост от фазата, в която се реализира правомощието на съда; според законодателното изискване за законен състав на съда; според формата и според процесуалната функция на съдебните актове; според мащаба на действие; според законосъобразността на актовете и други. Отделил е особено внимание на изясняване на различните видове съдебни актове, според формата им – присъда, решение, определение, разпореждане, като са изяснени изключително подробно формата, структурата и съдържанието на отделните видове съдебни актове, редът за постановяването им, както и тяхната правна природа.

В глава трета авторът е концентрирал усилията си да изясни задълбочено въпросите относно свойствата и правни последици на отделните видове съдебни актове, които са били предмет на анализ в предходните подразделения на дисертационния труд. Дисертантът е

обърнал сериозно внимание и задълбочено е изследвал въпросите относно законосъобразността, обосноваността и справедливостта на съдебните актове. Анализирал е подробно правна сила на съдебните актове и в частност – силата на пресъдено нещо. Изследвал е въпросите за влизане в сила на отделните видове съдебни актове и за уредбата на процесуалното право на осъденото лице да заяви желание силата на пресъдено нещо и нейните ефекти да породят правно действие в един по-ранен етап.

Изследването е с общ обем от 301 страници, включително съдържание, списък на използваните съкращения и списък на използваната литература; справката за литературните източници съдържа общо 89 заглавия, от които 68 заглавия на кирилица и 21 заглавия на латиница; бележките под линия са общо 225 на брой. Цитиранията са коректни.

II. Оценка на научните и научно-приложни резултати и приноси на дисертационния труд

Дисертационният труд представлява безспорен принос в наказателнопроцесуалната теория. Като основни **приносни моменти** на автора следва да се очертаят следните:

Докторантът е положил изключителни усилия да анализира понятието за юридически акт като родово и това за съдебен акт, като видово понятие и на тази база да охарактеризира съдебния акт и да го отграничи от други видове актове на законодателната, изпълнителната и съдебната власт. Авторът се е спрял много подробно на характеристиките, формата, съдържанието, редът за издаване на различните видове съдебни актове, като в тази част изложението е с ясно изразена практическа насоченост.

Особени адмирации заслужава подробното и изключително аналитично изложение в частта относно мотивите на съдебния акт, както и различните видове определения и разпореждания. И в тази част трудът има важно теоретика-практическо значение.

Заслужават да бъдат адмирирани научните търсения на докторанта в областта на електронната форма на съдебните актове, която тепърва ще се налага, възможността осъдения да направи

искане съдебният акт да влезе в сила в един по-ранен момент и други такива, ориентирани към бъдещото развитие на законодателството и съдебната практика в изследваната област.

От съществено значение е анализът, направен от дисертанта, по въпросите относно законосъобразността, обосноваността и справедливостта на съдебните актове. Макар това да са въпроси, които са самостоятелно дисертабилни, дисертантът е направил значим собствен прочит на тези понятия, отнасяйки ги към различните видове съдебни актове, с което е дал неоценим принос за практиката.

Ценен принос на автора е обобщаването и анализа на достиженията на наказателнопроцесуалната теория у нас и в други държави, по отношение на понятието и видовете съдебни актове, въз основа на които докторантът е достигнал до нова, модерна дефиниция за съдебен акт. Впечатлява сравнителноправния анализ на въпросите, свързани с видовете съдебни актове, макар и да не е изведен систематично в отделно подразделение, както и изтъкнатите добри практики от чужди законодателства.

Убедено може да се твърди, че дисертантът е концентрирал научните си търсения в областта на особено актуалната днес проблематика на съдържанието, правното значение и редът за постановяване на отделните видове съдебни актове, както и на изискванията, за да бъдат те законосъобразни, обосновани и справедливи. Оттук и изводът, че изследването е особено актуално и би могло да допринесе съществено за развитието на законодателството - и то не само наказателнопроцесуалното, и за правоприлагането.

Ценен принос има докторантът при формулиране на препоръки de lege ferenda. Разбира се, не всички от тях могат безусловно да се споделят, но те заслужава да бъдат поставени на по-широко обществено обсъждане, с оглед извеждане на рационални предложения за изменение на наказателното ни законодателство.

III. Критични бележки и препоръки

Анализираният научен труд се характеризира с множество и безспорни приносни моменти, но следва да бъдат направени и някои **критични бележки**.

Така, следва да се посочи известната непрецизност при употреба на понятията „нормативен факт“, „обществен факт“ в изложението, при дефиниране на понятието за „юридически (правен) акт“. Не може да се сподели разбирането, че съдържащите се във всеки правен акт правни предписания са скрепени с правна санкция и гарантирани с правна принуда, което обезпечава техния задължителен характер, тъй като понастоящем българското право урежда редица юридически актове, които не са скрепени с правна санкция, например акта за установяване на административно нарушение, актовете, постановявани в охранителните производства и много други.

Известно несъгласие може да се изрази с дефиницията, предлагана от докторанта, за съдебните актове, като „…източници на правни предписания, с които настъпват, променят се, изменят се или се прекратяват определени правни отношения между отделните членове на обществото, помежду им и с държавата в лицето на нейните държавни органи и длъжностни лица“ (с. 29). В тази връзка следва да се отбележи, че не всички съдебни актове разкриват сочените от автора особености. Има редица съдебни актове, например определенията за приобщаване на доказателства, постановявани в открито съдебно заседание, които не пораждат, изменят, нито прекратяват правоотношения между участниците в съдебното производство.

Не мога да се съглася и с тезата, че „всеки съдебен акт се свежда до правомерно правно действие, извършено от съда в съответствие със закона и има за цел постигането на конкретен и желан правен резултат“ (с. 29 – 30), доколкото, както сам сочи докторантът, е възможно да бъде постановен и порочен съдебен акт, който да е резултат от неправомерна дейност на участник или субект в производството.

Дисертантът убедено защитава тезата, че „съдебният акт в наказателния процес е инструмент в ръцете на държавата при осъществяване на наказателната политика. Той е една по-съвършена форма в борбата с престъпността и постигане целите на наказанието“

(с. 34). Тази теза не може да се подкрепи, тъй като означава да се приеме, че другите форми на превенция и противодействие на престъпността са несъвършени или по-несъвършени. Те са различни, но не подлежат на степенуване.

Дисертантът сочи, че „в следствие на оправдателната присъда настъпва пълна съдебна реабилитация за подсъдимия“ (с. 34, бел. под линия № 29). Подобно становище не държи сметка за правния характер на наказателноправния институт на реабилитацията, който намира приложение само по отношение на осъдени лица. В този смисъл реабилитацията е неприложима по отношение на лица, които са оправдани с влязла в сила присъда, доколкото по отношение на същите не е упражнено първото от правомощията на държавата по наказателното правоотношение.

Слабост на изложението е това, че авторът не е изследвал съотношението между съдебния акт и други правни актове, от значение за реализацията на отговорността на дееца за правонарушение, каквито са наказателното постановление и резолюцията за прекратяване на административнонаказателното производство, както и други правни актове, от значение за правомощията на държавата по наказателното правоотношение, какъвто е например указът на президента, с който се дава пълно или частично помилване.

Работата би била значително обогатена, ако авторът прокара разграничение между съдебното решение и някои актове на прокурора, с които се решава окончателно въпросът за отговорността на определено лице за престъпление, а именно постановлението за прекратяване на наказателното производство и постановлението, с което прокурорът упражнява правомощията си по чл. 53 от НК.

Авторът изразява тезата, че съдебните актове са винаги диспозитивни документи. Тази теза може да се сподели отчасти, тъй като повечето съдебни актове, например решенията на въззивния съд, съдържат и елементи с удостоверителен характер, които, ако са неверни, рефлектират върху законосъобразността на съдебния акт, в неговата диспозитивна част.

Дисертантът обосновава тезата, че „съдебното решение е акт на съда, с който се е осъществила проверка относно правилността на съдебния акт на по–долустоящия съд“ (с. 124). Извън вниманието му, обаче, е решението, постановявано от първоинстанционния съдебен състав в производството по чл. 375 от НПК, вр. чл. 78а от НК, по въпросите относно авторството, виновността и отговорността на престъпния деец, както и решението, с което съдът се произнася в производството по чл. 83б и следващите от ЗАНН. Не е разгледана и правната същност на определенията, постановявани в съдебни заседания, по събиране на доказателства, по конституиране на страни и по други процесуални въпроси, както и тези, с които се прекратява или спира наказателното производство от съда (например, поради изтекла давност). Не е предмет на разглеждане и съдебният акт, с който съдът постановява непълна реабилитация по съдебен ред. Същевременно, допълването на изложението в този смисъл ще допринесе съществено за прецизиране на понятието и изясняване на правната същност на съдебния акт.

Спорна е тезата, застъпена от докторанта, че „мотивите, за разлика от протокола за съдебно заседание, никога не влизат в законна сила“ (с. 243), предвид това, че от една страна, мотивите са елемент от присъдата, а от друга, че необжалваемостта на определен съдебен акт не винаги е равнозначна на влизането му в сила.

От доразвитие се нуждае тезата на докторанта, в случай, че се поддържа и занапред, че „Правилната правна квалификация, въз основа на правилно приложение на материалния закон, се явява легитимното основание за съществуването на наказателния процес и постановяване на краен съдебен акт.“ (с. 268), доколкото правилната правна квалификация е основание за материална законосъобразност на съдебния акт, но не и основание за започване, развитие и приключване на наказателнопроцесуалното правоотношение между държавата и определен правен субект.

От преосмисляне се нуждае и тезата, че „…за да бъде един съдебен акт справедлив, той следва да удовлетворява вроденото чувство за справедливост у пострадалия“ (с. 273) доколкото съобразеният с материалния закон съдебен акт е винаги справедлив, независимо от гледната точка на пострадалия.

Направените критични бележки, обаче, не влияят на общата положителна оценка на дисертационния труд. Те не разколебават безусловно налагащия се извод, че научната работа е написана в резултат на упорита работа и добросъвестните усилия на автора в областта на научния анализ.

Научната работа на дисертанта недвусмислено сочи, че докторантът Аделина Хаджийска се отличава със способност да изследва всестранно и задълбочено наказателноправна и процесуална проблематика; има богати теоретични познания в областта на наказателното право и процес, както и криминалистика; демонстрира, че може да работи с големи масиви от информация, от които е способна да формулира релевантни научни изводи.

IV. Заключение

В заключение, имайки предвид изложените по-горе съображения, изразявам положителната си оценка, че представеният за защита дисертационен труд на тема: „Съдебните актове в наказателния процес“ отговаря на изискванията на чл. 6, ал. 3 от Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и на чл. 27, ал. 2 от Правилника за прилагане на ЗРАСРБ за получаване на образователната и научна степен „доктор“, поради което предлагам да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление „3.6 Право“, научна специалност „Наказателен процес“ на Аделина Константинова Хаджийска.

Член на научното жури:

(доц. д-р Ралица Илкова)

София, 6 септември 2017 г.